

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Romanyshyn Volodymyr, PhD in Economics, associate Professor of Department of Corporate Finance and Controlling 03142, Ukraine, Kyiv, Prospect Palladina, house 22, apartment 190
Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman
e-mail: rvolodymyr@ukr.net

УДК 330

ІННОВАЦІЙНИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Федулова Л.І.

Предмет дослідження - особливості економічних процесів сталого розвитку суб'єктів господарювання на рівні регіонів в умовах здійснення економічних реформ на інноваційній основі.

Метою написання статті є визначення сутності сучасного етапу реалізації концепції сталого економічного розвитку та ролі інноваційного фактора в його забезпеченні на рівні регіонів України з врахуванням особливостей зарубіжного досвіду.

Методологія проведення роботи - положення теорій нового регіоналізму, концепцій сталого розвитку та інноватики – науки і практики управління інноваційними процесами на усіх рівнях економічної системи в умовах мережевої економіки. На основі системного підходу визначено внутрішні та зовнішні причини, що впливають на характер сталого розвитку регіонів України. З використанням методів статистичного аналізу виявлено стан впливу інноваційного фактора на забезпечення сталого розвитку регіонів України. Методами структурування та синтезу обґрунтовано передумови активізації інноваційного розвитку економіки України та розроблено пропозиції щодо посилення ролі інновацій у забезпеченні реалізації цілей сталого розвитку (ЦСР).

Результати роботи - визначено вплив інноваційного фактора на процес досягнення поставлених цілей сталого розвитку регіонів та обґрунтовано проблеми, що вимагають посилення ролі державної регіональної політики.

Висновки - сучасна регіональна економічна політика потребує специфічних, відмінних від традиційної економіки, підходів до визначення і реалізації завдань сталого інноваційного розвитку. Ці особливості в узагальненому вигляді зводяться до упровадження механізмів забезпечення збалансованості зусиль держави і регіонів для отримання максимального результату економічного і соціального розвитку з врахуванням інноваційного фактору.

Ключові слова: сталий розвиток, регіони, інноваційний фактор, регіональна політика, інноваційна діяльність.

ИННОВАЦИОННЫЙ ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ
УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Федулова Л.И.

Предмет исследования - особенности экономических процессов устойчивого развития субъектов хозяйствования на уровне регионов в условиях осуществления экономических реформ на инновационной основе.

Целью написания статьи является определение сущности современного этапа реализации концепции устойчивого экономического развития и роли инновационного фактора в его обеспечении на уровне регионов Украины с учетом особенностей зарубежного опыта.

Методология проведения работы - положения теорий нового регионализма, концепций устойчивого развития и инноватики – науки и практики управления инновационными процессами на всех уровнях экономической системы в условиях сетевой экономики. На основе системного подхода определены внутренние и внешние причины, влияющие на характер устойчивого развития регионов Украины. С использованием методов статистического анализа выявлено состояние влияния инновационного фактора на обеспечение устойчивого развития регионов Украины. Методами структурирования и синтеза обоснованы предпосылки активизации инновационного развития экономики Украины и разработаны предложения относительно усиления роли инноваций в обеспечении реализации целей устойчивого развития (ЦУР).

Результаты работы - определено влияние инновационного фактора на процесс достижения поставленных целей устойчивого развития регионов и обоснованы проблемы, требующие усиления роли государственной региональной политики.

Выводы - современная региональная экономическая политика нуждается в специфических, отличных от традиционной экономики, подходов к определению и реализации задач устойчивого инновационного развития. Эти особенности в обобщенном виде сводятся к внедрению мероприятий по обеспечению сбалансированности усилий государства и регионов для получения максимального результата экономического и социального развития с учетом инновационного фактора.

Ключевые слова: устойчивое развитие, регионы, инновационный фактор, региональная политика, инновационная деятельность.

INNOVATIVE FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE REGIONS

Fedulova L.I.

Subject of research - features of the economic processes of sustainable economic entities development on the regional level in the conditions of implementation economic reforms based on innovation.

Purpose of the article is identification of the essence of the current stage implementation of the concept of sustainable economic development and the role of innovation factor in securing the level in Ukraine regions with peculiarities of foreign experience.

The methodology of research - aspects of theories of new regionalism, concepts of sustainable development and innovation science and practice of management of innovative processes at all levels in the network economic system. On the basis of a systematic approach identified the internal and external factors influencing the nature of sustainable development of regions of Ukraine. With the use of statistical analysis techniques identified as the impact of innovation factor on the security. Grounded on methods of structuring and synthesis justified preconditions for activation of Ukraine innovative development and developed proposals for strengthening the role of innovation in ensuring the implementation of the sustainable development goals (SDG).

The results of the of the article - the influence of innovation factor on the process of achieving the goals of sustainable development of regions and substantiated problems that require the strengthening of the role of the state regional policy.

Conclusions - modern regional economic policy needs to be specific, different from the traditional economy, approaches to the definition and implementation of sustainable innovative development. These features were summarized as the introduction of measures to balance the efforts of the state and the regions to get the maximum results for economic and social development, taking into account the innovation factor.

Key words: sustainable development, regions, innovation factor, regional policy, innovation.

Актуальність дослідження. В розвинутих країнах реалізація стратегії сталого розвитку передбачає перехід до постіндустріального суспільства, розвиток інноваційного потенціалу та інтелектуального капіталу як основи конкурентоспроможності економіки. В сучасних умовах на регіональний розвиток в Україні здійснює значний вплив сукупність негативних як внутрішніх чинників, обумовлених економічною, політичною нестабільністю та збройним протистоянням на Сході, так і зовнішніх чинників, спричинених суттєвими структурними змінами, у тому числі й геополітичними, що потребує системного дослідження нових умов відтворення потенціалу регіонів України та забезпечення їх сталого розвитку. З цих позицій, розвиток регіонів у контексті реалізації Стратегії сталого розвитку України до 2020 року (Стратегія 2020) [1], повинно сприяти реалізації завдань за вектором відповідальності, що передбачає реформу регіональної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ступінь дослідження даної проблеми вченими. Теоретико-методологічні засади регіонального розвитку та формування регіональної політики розвинули такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Б. Асхайм та А.Ізаксен, Е. Дж. Блейклі, М. Габрель, Б.-А.Лундвал і Б. Йонсон, З. Герасимчук, С. Дорогунцов, В. Загорський, В. Кравців, О.Шаблій, М. Чумаченко та інші. Заслужують на увагу дослідження й обґрунтування важливої ролі сприятливого екосередовища як системи взаємодії окремих елементів природного середовища, що обумовлює економічний розвиток регіонів [2]. Разом усі ці питання набирають нового підтексту після прийняття у вересні 2015 року в Нью-Йорку 193 державами-членами Організації Об'єднаних Націй нового Порядку денного у сфері сталого розвитку на період після 2015 року [3] - глобальної програми по ліквідації бідності до 2030 року й забезпеченню сталого майбутнього. Цілі сталого розвитку (ЦСР) стосуються найбільш важливих економічних, соціальних, екологічних і управлінських проблем сьогодення, отже дослідження проблем сталого розвитку актуалізуються.

Метою написання статті є визначення характеру та особливостей забезпечення сталого розвитку регіонів України, що спричиняють необхідність посилення інноваційного фактору та реалізації інноваційних механізмів.

Для досягнення мети ставилися такі **завдання**: визначити та охарактеризувати сутність сучасного етапу концепції сталого розвитку та її значення для економіки регіонів України; виявити стан впливу інноваційного фактору на забезпечення сталого регіонального розвитку; обґрунтувати передумови та розробити пропозиції щодо посилення процесів інноваційного розвитку на рівні регіональної економіки.

Постановка проблеми. В сучасних умовах виникає необхідність у новому підході до формування соціально-економічної політики на регіональному рівні й розробці методів економічного регулювання процесів соціо-еколого-економічного розвитку регіонів на основі аналізу проблем світового досвіду формування системи управління в регіоні з урахуванням взаємодії з різними господарюючими суб'єктами, вивчення економічних передумов і закономірностей формування структури цієї системи. Оскільки пріоритетним завданням сталого розвитку регіонів України має бути забезпечення стабільного економічного зростання, особливої уваги потребують питання встановлення основних чинників цього зростання, особливості їх залучення в практику господарювання та оцінки ефективності механізмів регулювання цих процесів. У цьому контексті регіональні аспекти економічного зростання для досягнення цілей сталого

розвитку повинні, на нашу думку, започатковуватися на положеннях нового регіоналізму та інноваційної теорії розвитку та механізмах їхнього практичного упровадження.

Результати дослідження. До початку XXI століття в державах планети склалося небезпечне соціально-політичне розшарування рівня якості життя людей, домінував залишковий підхід до Цілей Декларації тисячоріччя. Найбільш розвинені країни (США, Євросоюз, Японія та ін.), так звані суспільства споживання, де проживає близько 20% населення планети, витрачають більше 80% ресурсів Землі, виробляючи три чверті усіх відходів. У цих країнах на душу населення припадає від 25 до 50 тис. дол. США валового внутрішнього доходу. Нагадаємо, що у середині 70-х рр. XX-го ст. Програмою ООН по навколишньому середовищу була сформульована концепція й поняття «розвиток без руйнування». Надалі на зміну їй прийшла концепція «екорозвитку» - екологічно прийнятний розвиток або розвиток, що прагне нанести найменший негативний вплив на навколишнє середовище й, отже, найменший екологічний збиток. Поняття сталого розвитку («sustainable development») вперше увійшло в міжнародний оборот в 1987 році після опублікування й схвалення Генеральною асамблеєю ООН доповіді Комісії з навколишнього середовища й розвитку, очолюваної прем'єр-міністром Норвегії Г.Х. Брутланд, як тривалий безперервний розвиток, що забезпечує потреби людей, що живуть сьогодні, без шкоди задоволенню потреб майбутніх поколінь [4]. Як правило, у змісті терміна виділено два імперативи: імператив екологічної стабільності й імператив соціально-економічної стабільності.

На початку XXI ст. ноосферний підхід до формування стратегій економічного розвитку отримав більш реальну конструкцію і сьогодні, в умовах становлення нової техніко-економічної парадигми виробництва, стає провідною ідеологією теоретичної та практичної економіки постіндустріального суспільства. У цьому контексті, слід значити, що у щоденнику 1931 року В.І. Вернадський зазначав: «Ми переживаємо не кризу, що хвилює слабкі душі, а найбільший перелом у житті людства, що відбувається один раз у тисячоріччя, переживаємо наукові досягнення, рівних яким не бачили довгі покоління наших предків. ... Ми тільки починаємо усвідомлювати могутність вільної наукової думки, найбільшої творчої сили *homo sapiens*, людської вільної особистості, величого нам відомого прояву космічної сили, царство якого попереду. Воно цим шляхом неочікувано швидко до нас наближається [5]».

Основні компоненти сталого розвитку, а саме, економічне зростання, соціальний добробут й захист навколишнього середовища, мають однаково велике значення. Вони взаємозалежні й повинні розглядатися на комплексній і збалансованій основі. Як правило, на практиці це означає пошук компромісу (найчастіше, у короткостроковій перспективі) між складовими. Звідси, сталий розвиток вважається безперервним процесом інтеграції, рівноваги й управління компромісами. До того ж, у центрі піраміди перебуває управління, що здійснюється відповідними інститутами. Цей четвертий компонент був доданий Комісією ООН з питань сталого розвитку пізніше як центральне ядро.

У вже згаданому Порядку денному у сфері сталого розвитку на період після 2015 року [3] слід звернути на цілі, що мають безпосереднє відношення до теми нашого дослідження: «Ціль 8 - Сприяти неухильному, комплексному й сталому економічному зростанню, повній й продуктивній зайнятості й гідній роботі для всіх; Ціль 9 - створити гнучку інфраструктуру, сприяти всеосяжній і стійкій індустріалізації, заохочувати інновації. Ціль 10: Зменшити нерівність усередині країн і між ними. Ціль 11: Зробити міста й населені пункти відкритими, безпечними, життєздатними й стійкими».

Важливість стратегічного планування в якості важеля для прямого державного впливу на процеси сталого відтворення регіональних систем збільшується на сучасному етапі реформування системи регіонального розвитку. Стратегічне планування регіонального розвитку було започатковане в Україні у 2006 році - з моменту прийняття Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року. Проте аналіз чинного інституційно-правового поля України у сфері забезпечення стабільного збалансованого регіонального розвитку дозволяє визначити системні проблеми, що гальмують процес реформування державного управління регіональним розвитком. Недосконалість інституційно-правового забезпечення створює реальні перешкоди формуванню стратегічних орієнтирів регіонального розвитку.

Дослідження показують, що значні територіальні деформації у рівні економічного розвитку спричинені наступними факторами: галузеве планування за командно-адміністративною системою не дозволяло ставити на перше місце проблеми регіонів; застаріле та недосконале інфраструктурне забезпечення; старі промислові підприємства, їх неконкурентоспроможність та неадаптованість до умов ринкової економіки; низька інноваційна активність; відсутність складених карт інвестиційної привабливості територій; складна ситуація на ринку праці; деградує доквітання [6]. У Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року підвищення рівня інноваційної та інвестиційної спроможності регіонів визнано головною метою державної регіональної політики [7].

Приклади країн. вказують саме на інноваційні чинники забезпечення сталого розвитку. Зокрема, міжнародні експертні порівняння показують, що до п'ятірки країн, які лідирують за обсягами інвестицій у НДДКР в абсолютному вираженні (видатки на НДДКР) увійшли великі економічні держави: США, за якими йдуть Китай, Японія, Німеччина й Республіка Корея. Однак рейтинг змінюється докорінно при використанні даних, які будуть застосовуватися для моніторингу ЦСР 9 (видатки на НДДКР у відсотковому відношенні до ВВП): світовим лідером є Республіка Корея, за якою йдуть Ізраїль, Японія, Фінляндія й Швеція. Протягом деякого часу регіони встановлювали свої власні планові норми видатків, зокрема, найбільш відомою є мета Європейського Союзу, що передбачає збільшення загального обсягу інвестицій у НДДКР до 3% ВВП до 2020 року.

У розрізі окремих прикладів, більшість патентів, виданих індійським громадянам, стосуються високотехнологічних винаходів. Для підтримки цього потенціалу уряд інвестує такі нові галузі, як проектування літальних апаратів, нанотехнології й «зелені» джерела енергії й використовує індійський потенціал в галузі ІКТ для скорочення нерівності між містами й сільською місцевістю та створює центри передового досвіду в сфері сільськогосподарських наук, намагаючись переломити тривожну тенденцію падіння урожайності деяких основних продовольчих культур. Крім того, Індія стає центром «помірних інновацій» з її зростаючим місцевим ринком винаходів для малозабезпечених верств населення, таких як недороге медичні обладнання або мікроавтомобіль Тата – «Нано Твіст» [8].

Катастрофа на Фукусімі в березні 2011 р. зробила глибокий вплив на науку. Вона підірвала довіру громадянськості Японії не тільки до ядерної технології, але й до нанотехнологій у цілому. Уряд почав кроки по відновленню довіри населення, зокрема, були організовані дискусії, і вперше визнана важливість наукового консультування в процесі прийняття рішень. Після катастрофи на Фукусімі уряд вирішив активізувати роботу з розвитку й використання поновлюваних джерел енергії. Опублікований через усього кілька місяців після фукусімської катастрофи *Четвертий план основних заходів у галузі науки й технології* (2011 р.) докорінно відрізнявся від своїх попередників. У ньому вже не було пріоритетних сфер для НДДКР, а замість цього минулого позначені три ключові сфери подальших зусиль: відновлення й реконструкція після катастрофи на Фукусімі, «зелені інновації» і «інновації для життя» [8].

Слід також зазначити, що у 2014 р. у результаті зниження на 80% видатків, пов'язаних з виробництвом систем перетворення сонячної енергії, глобальні інвестиції в технології використання поновлюваних джерел енергії збільшилися на 16%. Варто очікувати, що в результаті прагнення країн до досягнення нових цілей сталого розвитку тенденція забезпечення «зеленого» росту прискориться.

Стосовно України, то характерною ознакою сучасного стану економіки регіонів залишається переважно ресурсний тип розвитку, коли більшу частку в обсязі реалізованої продукції на внутрішньому ринку та у експорті займає сировина та ресурсомістка продукція, що у більшому ступені обумовлено фінансовими проблемами. Згідно з результатами моніторингу, бюджетний процес на місцевому рівні має цілу низку недоліків: не оприлюднення проектів рішення про бюджет чи недотримання термінів та повноти оприлюднення, недотримання термінів затвердження бюджету, передбачених законодавством, обмеження доступу громадян на сесії місцевих рад та небажання органів влади проводити консультації з громадянами щодо проектів бюджетів. Зазначене суттєво знижує якість життя населення у більшості регіонів. Так, за національною межею відносної бідності у 2013 р. до бідного населення відносилось 24,5% населення, а серед домогосподарств сільської місцевості – 34,1%., серед домогосподарств з трьома та більше дітьми – 59,2%. Оцінка бідності за умовами життя на основі показників депривації показує, що у 2013 р. 24% домогосподарств України слід було віднести до бідних, а у сільській місцевості – 45%, оскільки вони мали 6 та більше ознак депривації [9].

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України оприлюднило комплексне рейтингове оцінювання соціально-економічного розвитку регіонів за січень-грудень 2015 року. Так, згідно Моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за переліком показників оцінки, наведених у додатку 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 № 856 «Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики», оцінка здійснювалася та такими напрямками: 1) економічна ефективність; 2) інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця; 3) фінансова самодостатність; 4) ефективність ринку праці (дані за показниками: рівень безробіття та рівень зайнятості розраховані за січень – вересень 2015 року); 5) розвиток інфраструктури; 6) відновлювана енергетика та енергоефективність [10]. За результатами зазначеного оцінювання в 2015 році найкращими регіонами за рівнем соціально-економічного розвитку стали місто Київ, Дніпропетровська, Київська, Вінницька та Харківська області. У свою чергу останні 5 позицій у списку зайняли Черкаська, Тернопільська, Одеська, Донецька та Луганська області (рис. 1). Так, зокрема, самодостатність Дніпропетровської області зросла в порівнянні з 2014 роком на 33,2%, а Київської – на її самодостатність 45%.

Результати ще одного дослідження показали, що найсильнішими областями в інфраструктурному розвитку були: Кіровоградська, Тернопільська, Чернівецька, Житомирська та Черкаська; найгірші показники розвитку інфраструктури належали таким областям: Сумська, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська та Одеська. Найсильнішими складовими інфраструктури за досліджуваний період стали: складова житлово-комунального господарства, складова зв'язку та рекреаційна складова. Експерти також розробили рекомендації для української влади та органів самоврядування щодо проектів, які слід врахувати при розробці стратегій регіонального розвитку та цільових регіональних програм.

Дані дослідження розвитку інфраструктури 22-х областей України було представлено під час круглого столу «Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації», що пройшов 19 січня у м.Києві. Захід відбувся в рамках проекту, що було реалізовано Представництвом Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні у партнерстві з Поліським фондом міжнародних та регіональних досліджень і Асоціацією регіональних аналітичних центрів [11].

Досягти сталого розвитку регіонів та країни в цілому можливо лише на основі реалізації довгострокової програми переходу економіки України на інноваційну модель розвитку та її конкретизації на регіональному рівні, що базується на використанні принципово нової техніки, сучасної технології та

залученні робочої сили нової якості. Однак держава не здійснює підтримку інноваційного розвитку регіонів, не стимулює інноваційну діяльність підприємств. Гістограма розподілу обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності за регіонами у 2015 році (рис. 2) показує, що 2 регіони – м. Київ та Дніпропетровська область здійснювали витрати на інноваційну діяльність в інтервалі від 1 до 8 млрд. грн., найбільша частка регіонів припадає на інтервал витрат 14-49 млн. грн.. Загалом, цей процес вкрай нерівномірний.

Рисунок 1. Оцінка соціально-економічного розвитку регіонів за січень-грудень 2015 року за напрямом «економічна ефективність».

Джерело: [10].

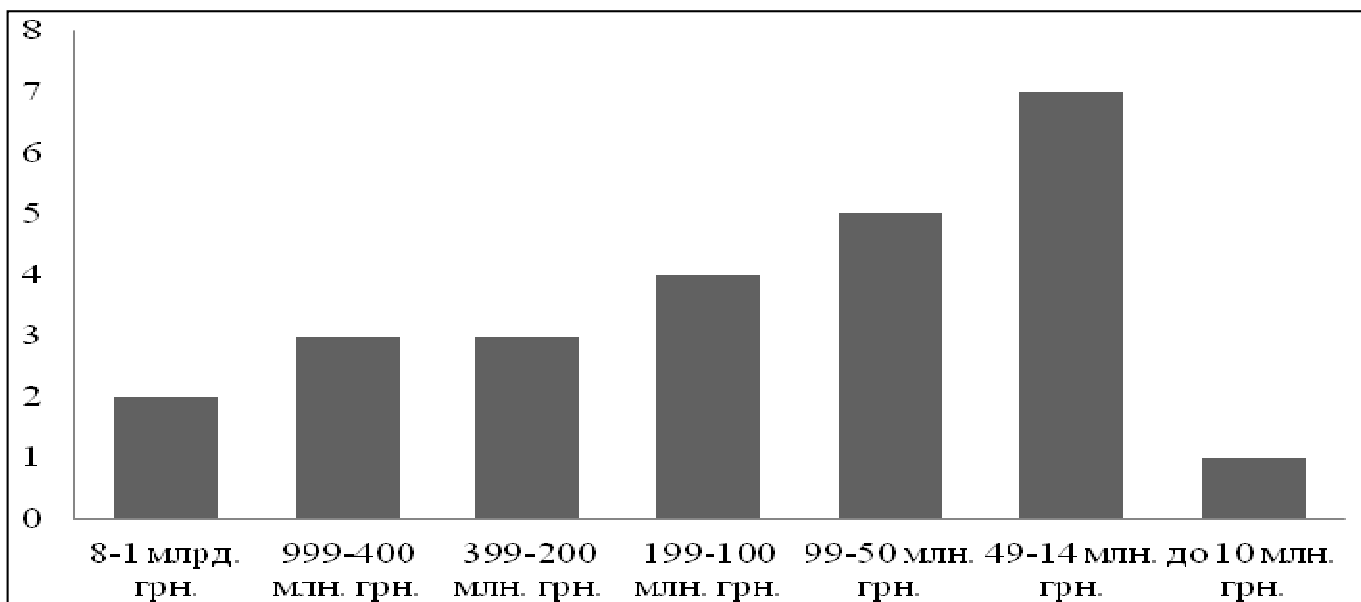

Рисунок 2. Гістограма розподілу обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності за регіонами у 2015 році

Джерело: побудовано за даними [12].

За даними обстеження 2012–2014 рр.[12] найвищий рівень інноваційної активності спостерігався на підприємствах Рівненської, Івано-Франківської та Харківської областей. Найвища частка технологічно інноваційних підприємств у Харківській (16,8%), Івано-Франківській (16,4%) та Рівненській (15,1%) областях;

нетехнологічно інноваційних підприємств – у Рівненській (14,7%), Київській (11,6%) та Вінницькій (11,0%) областях. Серед вагомих причин не здійснювати інновації протягом 2012–2014рр. були: низький попит на інновації на ринку, впроваджені раніше інновації, через дуже низьку конкуренцію підприємства на ринку, відсутність хороших ідей або можливостей для інновацій. Також здійснювати інновації перешкоджали такі фактори, як відсутність коштів у межах підприємства, кредитів або прямих інвестицій, кваліфікованих працівників в рамках підприємства, труднощі в отриманні державної допомоги або субсидій для інновацій, відсутність партнерів по співпраці, невизначений попит на інноваційні ідеї, занадто велика конкуренція на ринку.

Важливу роль в реалізації концепції сталого розвитку відіграють екоінновації. В оприлюдненій офіційній статистиці України щодо стану наукової та інноваційної діяльності в 2015 році вперше були представлені дані щодо впровадження природоохоронних інновацій, які показують, що в період 2012-2014 рр. найбільшою була частка підприємств Луганської та Рівненської області (табл. 1), в тому числі під час виробництва товарів і послуг. Стосовно впроваджених природоохоронних інновацій з метою заміни частини викопних джерел енергії на відновлювальні, частка підприємств була досить низькою в усіх регіонах, а в Тернопільській, Хмельницькій та Чернівецькій областях взагалі відсутня.

Таблиця 1. Розподіл підприємств за видами впроваджених природоохоронних інновацій протягом 2012-2014 рр. за регіонами (відсотків від загальної кількості інноваційно активних підприємств)

№ п/п		кількість підприємств, які впроваджували природоохоронні інновації	з них з метою	
			під час виробництва товарів і послуг на підприємстві	заміни частини викопних джерел енергії на відновлювальні
	Україна	24,4	21,5	2,4
1	АРК	-	-	-
2	Вінницька	34,2	30,8	2,7
3	Волинська	16,2	14,9	1,4
4	Дніпропетровська	27,4	26,2	2,3
5	Донецька	28,9	26,7	-
6	Житомирська	22,2	20,2	4,0
7	Закарпатська	16,7	15,2	3,0
8	Запорізька	22,5	19,7	2,9
9	Івано-Франківська	21,6	19,4	2,2
10	Київська	26,5	23,5	1,9
11	Кіровоградська	23,8	22,6	7,1
12	Луганська	50,0	33,3	-
13	Львівська	26,0	23,0	3,0
14	Миколаївська	19,3	18,3	1,8
15	Одеська	23,7	20,5	3,3
16	Полтавська	31,7	25,0	3,3
17	Рівненська	48,3	45,6	3,4
18	Сумська	24,6	23,1	1,5
19	Тернопільська	20,5	17,9	-
20	Харківська	20,6	16,6	1,1
21	Херсонська	27,4	26,0	2,7
22	Хмельницька	16,3	12,5	-
23	Черкаська	11,8	11,8	1,2
24	Чернівецька	22,7	18,2	-
25	Чернігівська	28,7	27,7	3,0
26	м. Київ	21,8	18,0	2,9
27	м. Севастополь	-	-	-

Джерело: складено за даними [12]

Узагальнені дослідження показують, що скорочення обсягів виробництва у промисловій галузі після розпаду СРСР відповідно відобразилось на викидах парникових газів (ПГ) в даному секторі. Також важливу роль у тренді викидів ПГ відіграє кон'юнктура ринку на метали та продукти хімічної промисловості, виробництво яких в Україні є значним. Найбільшим джерелом викидів вуглекислого газу в секторі є діяльність, пов'язана із виробництвом чавуну, сталі та феросплавів. Зазначене суттєво впливає на якість життя населення. Слід зазначити, що Україна має значний досвід в упровадженні ринкових механізмів Кіотського протоколу, а тому має можливість взяти активну участь у розбудові інноваційних механізмів, що започатковуються на Механізмі Чистого Розвитку (МЧР), Спільного Впровадження (СВ) і Міжнародної Торгівлі Викидами. Для цього можливість доступу до фінансових інструментів на кшталт Зеленого Кліматичного Фонду, Адаптаційного Фонду, Фонду Компенсації Збитків має бути додатково досліджена і

узгоджена з країнами-донорами, зважаючи на особливості ситуації в Україні. Наразі доступ до цих інструментів мають лише країни, що розвиваються [13].

З економічної точки зору, якість життя показує, наскільки держава виконує свою основну функцію - розподіляє обмежені ресурси. За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), якість життя - сприйняття індивідом свого положення в культурному й ціннісному контекстах його життя й у зв'язку із цілями, потребами й інтересами цього індивіда. Вибір показників для оцінки якості життя – досить складна й відповідальна процедура і не тільки тому, що багатомірним є саме поняття. Більшість із цих оцінок мають суб'єктивний характер, так як різні пріоритети різних груп людей у різних країнах. Тому в міжнародних дослідженнях поєднуються об'єктивні (статистичні) і суб'єктивні виміри (наприклад, соціальні зв'язки, сімейні цінності, політична й соціальна стабільність), засновані на регулярних масових опитуваннях населення або оцінках експертів. Такі інструменти розроблені ООН і Всесвітньою організацією охорони здоров'я, Світовим банком, Міжнародною організацією досліджень якості життя (International Society for Quality-of-Life Studies), деякими ЗМІ.

Для регіонів України використання суб'єктивних оцінок поки неможливо - для цього потрібні регулярні соціологічні обстеження, репрезентативні для кожного регіонального суб'єкта. Тому в нашому дослідженні будемо використовувати об'єктивні (статистичні) дані, хоча з їхньою допомогою можна виміряти далеко не всі компоненти якості життя. Для здійснення розрахунків нами були складені відповідні матриці, а узагальненні результати дали можливість здійснити групування регіонів, яке показало, що дуже високий рівень життя у 2015 році спостерігався у м. Києві (рис. 3). Високий – у Київській області, середній рівень - Івано-Франківській, Львівській, Одеській, Чернівецькій, Полтавській областях решта регіонів – відносяться до градації «низький рівень» якості життя. З моменту минулого дослідження (2011 р.) стан майже не змінився.

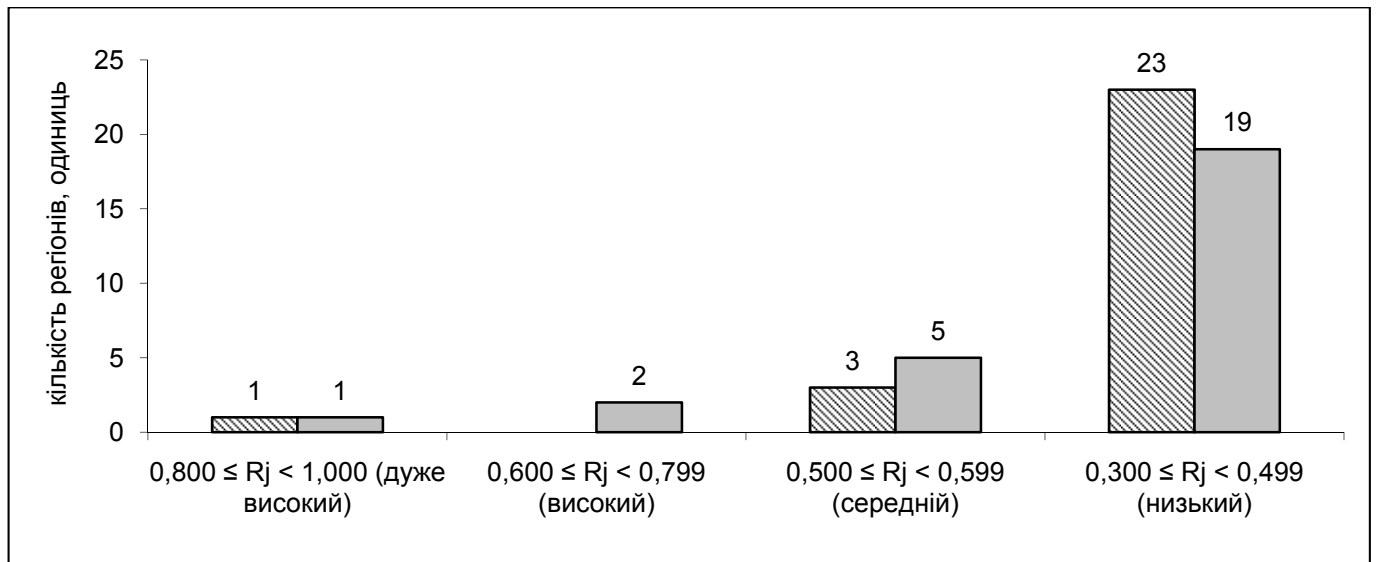

Рисунок 3. Гістограма групування регіонів України за індексом якості життя у 2011 та 2015 рр.

Джерело: складено автором на основі відповідних розрахунків

Однією з найбільш комплексних методик оцінки успіхів країн у забезпеченні сталого розвитку є методика, запропонована Світовим центром даних з геоінформатики та сталого розвитку (СЦД-Україна). Відповідно до зазначеного методичного підходу успіхи країн у напрямку реалізації концепції сталого розвитку оцінюються за значенням інтегрального показника, який розраховується на основі двох комплексних показників: «Якість життя» та «Безпека життя». Так, відповідно до результатів дослідження СЦД-Україна протягом 2007-2013 рр. країнами-лідерами в реалізації концепції сталого розвитку є (в алфавітному порядку): Австралія, Австрія, Великобританія, Данія, Ірландія, Ісландія, Канада, Люксембург, Нова Зеландія, Норвегія, США, Фінляндія, Швейцарія, Швеція. Всі зазначені країни-лідери рейтингу сталого розвитку є: високорозвиненими країнами, що є досить логічним, оскільки не всі країни можуть собі дозволити реалізацію концепції сталого розвитку [14].

Досвід країн Європейського Союзу показує, що політика вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів, характерна для епохи первинної індустріалізації, і розрахована на розміщення в регіонах основних фондів, призначених для випуску типової масової продукції й концентрації робочої сили, була замінена на політику вирівнювання наслідків відкриття внутрішнього ринку. В Україні ж бюджетне вирівнювання відсталих в адаптації до ринкових умов регіонів поки не привело до очікуваних результатів. Для управління регіональним розвитком в країні в цілому й до цього часу використовується обмежений набір інструментів, що зводиться в основному до бюджетних трансфертів і державних цільових програм.

В регіоні на даний момент створено немало інструментів підтримки інноваційної діяльності і об'єктів інноваційної інфраструктури. Проте, вони працюють недостатньо ефективно, зважаючи на нескоординованість між собою, низького рівня кооперації, горизонтальної і вертикальної взаємодії. Територіальні інноваційні

кластери, технологічні платформи, інжинірингові центри, держкомпанії, що реалізують програми інноваційного розвитку, центри акселерації стартапів при вузах і так далі діють, не використовуючи можливої синергії з іншими гравцями ринку інновацій. Тому РІЦ може взяти на себе функцію синхронізації діяльності суб'єктів інноваційної екосистеми і державних інструментів підтримки інновацій.

Основою пропозиції РІЦ як центру компетенцій в сфері розвитку інноваційної екосистеми є розробка і пропозиція на ринку інтегрованих продуктів, що забезпечують формування ефективних інноваційних екосистем на користь основних груп клієнтів: органів регіональної влади, суб'єктів України, вищих навчальних закладів і наукових центрів, корпорацій. РІЦ виявлятиме внутрішні конфлікти і «розриви» в рамках локальних інноваційних екосистем або регіональної інноваційної екосистеми в цілому, вироблятиме оптимальні підходи до вирішення наявних проблем, а також забезпечуватиме проектування і збірку ефективних екосистем на підставі знань про інструменти, що існують на ринку, та їх постачальників.

Для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів необхідно створити дієву державну систему економічного (податкового, кредитного, страхового) стимулювання інноваційної діяльності, відновити пільгове оподаткування для інноваційного бізнесу, покращити фінансування сфери науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, так, щоб воно було спрямовано на постійний потік наукових розробок, випереджаючих закордонні аналоги, і передбачало доведення їх до реалізації. Це сприятиме переведенню економіки регіонів на більш високий технологічний рівень, збільшенню частки високотехнологічних виробництв новітніх технологічних укладів.

Інноваційний розвиток економіки регіонів не може бути забезпечений за рахунок державного фінансування, але ці кошти повинні слугувати каталізатором інноваційних процесів, збереження науково-дослідних і проектних інститутів з поступовим їх «вбудовуванням» у нову інноваційну екосистему; формування динамічних інноваційних кластерів у границях старих промислових агломерацій, що сполучать інноваційну діяльність великих підприємств як важливих гравців нової системи; створення пріоритетної підтримки в коротко- і середньостроковій перспективі інноваційних проектів, що реалізують перспективні технологічні розробки, які здійснюють внесок у стійкий розвиток сформованих технологічних кластерів; надання Регіональним фондом інноваційного розвитку технологічних послуг, що включають навчання персоналу, сприяння сертифікації продукції й т.і. Отже, Регіональний фонд інноваційного розвитку (РФІР) повинен діяти на наступних положеннях: орієнтація на перших етапах повинна бути не стільки на макроекономічні результати реалізації проектів, скільки на демонстрацію більш ефективної й сучасної моделі інноваційного зростання державно-приватного партнерства; формування довіри до нових інститутів повинна досягатися за рахунок того, що до складу вищих органів управління й наглядових рад РФІР входять представники держави й бізнесу, які користуються визнанням повагою в суспільстві й у діловому середовищі; При цьому на регіональному рівні вирішуються наступні завдання: стратегічне й оперативне (у рамках своєї компетенції) управління інноваційною сферою; фінансування регіональних інноваційних проектів; підтримка «місцевих» інноваційно-активних підприємств; залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій в інноваційні проекти; налагодження внутрішньої й зовнішньої кооперації й інші. Важливою є й підтримка регіональною адміністрацією інноваційно-активних компаній при їхній участі у державних тендерах і при зверненні в державні «інститути розвитку» шляхом надання гарантійних листів, що підтверджують благонадійність компанії й зацікавленість регіону в реалізації інноваційного проекту, що подається..

Ефективними інструментами регулювання в нових умовах можуть стати гнучке регулювання ринку робочої сили, більш дієва міграційна політика, державні закупівлі, «розумна» спеціалізація регіонів (цільова орієнтація державних інвестицій на області, що володіють більшим потенціалом розвитку і які забезпечують міжрегіональні конкурентні переваги). Відмінністю стратегій «розумної» спеціалізації від традиційних підходів має стати активний процес пошуку підприємців, фокус на формуванні кращого середовища для взаємодії й реалізації потенціалу різних економічних агентів, посилення значення суспільних інтересів і потреб (розбудові інноваційних екосистем).

Таким чином, якими б не були світові події та якби не впливали глобалізаційні виклики на розвиток національної економіки, завдання інноваційного розвитку й створення розвинутої виробничої та соціальної інфраструктури як основи для економічного зростання й підвищення якості життя населення залишаються невідкладними. В умовах невизначеності та постійних ризиків для функціонування бізнес-середовища виникає необхідність створення системи інститутів розвитку регіонів, спрямованої на активізацію механізмів розробки та реалізації державної економічної політики при виявленні організаційних, функціональних та структурних проблем просторового розвитку. Саме з позицій технологічної модернізації повинні формуватися адекватні методи участі держави в регулюванні та управлінні, економіко-правові норми, правила, регулятори. Механізмом, що сприяє розв'язанню зазначених вище завдань щодо розвитку й диверсифікованості економіки й дозволяє підвищити ефективність використання державних ресурсів, є спеціалізовані організації з державною участю - інститути розвитку, які можуть стати каталізаторами приватних інвестицій у пріоритетні сектори й галузі економіки, будуть сприяти впровадженню інновацій, поліпшуватимуть інституціональне середовище.

При здійсненні такої трансформації підходів до проектування і управління розвитком з'являються нові і змінюється зміст діючих механізмів: екологічний менеджмент трансформується в регіональний екологічний інноваційний менеджмент; використання підходу процесних інновацій у новій ідеології дозволяє не тільки модернізувати виробництво, але й організувати генерацію і реалізацію затребуваних ресурсозберігаючих

технологічних рішень; нормативно-праве поле трансферу знань і технологій дозволяє, по суті, нормативно закріпити інноваційний імператив, як головну вимогу до будь-якої діяльності.

Висновки. Забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України сприяє економічному зростанню, підвищенню рівня і якості життя населення та є суттєвою передумовою забезпечення стабільності в державі. При цьому, зважаючи на складні суспільні процеси, що характерні для нашої країни в останній період та наявні підходи і тенденції в управлінні регіональним розвитком європейських країн, все більшої актуальності в сучасних умовах набуває використання підходів концепції сталого розвитку.

Створення інституційних умов і стимулів для поширення та впровадження інновацій в силу взаємообумовленості розвитку різнорівневих господарюючих систем, дозволить забезпечити ефективне використання і розвитку науково-технологічного потенціалу регіонів. Окрім того, сприятиме підвищенню результативності науково-технологічної співпраці між учасниками регіональної інноваційної екосистеми (PIEC), що проявлятиметься у розширенні сфери технологічної кооперації, нарощуванні технологічного потенціалу економіки регіону, збільшенні його участі у міжнародному ринку високотехнологічної продукції. Ефективна PIEC забезпечить включення регіонів в глобальний науково-технологічний розвиток та світовий знаннєвий простір, що сприятиме масштабному залученню фінансових і кадрових ресурсів у соціально-економічний розвиток економіки, збільшенню обороту зовнішньої торгівлі високотехнологічною продукцією та технологіями. На рівні країни, це дозволить довести частку інноваційної продукції в обсязі виробництва продукції до рівня 50%; рівень наукоємності продукції складе більше 4%. Частка технологій п'ятого технологічного укладу в промисловості збільшиться у 3-4 рази. Питома вага інвестицій інноваційного спрямування складе більше 25%.

Досягнення цілей сталого регіонального розвитку на інноваційній основі передбачає істотне підвищення ролі та відповідальності місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування і територіальних громад за соціально-економічний розвиток регіонів.

Для найшвидшого вирішення завдань ліквідації кризових явищ та пошуку механізмів економічного розвитку України необхідно прискорити процес формування регіональної інноваційної системи, спрямованої на активізацію господарської діяльності територій. Це повинно стати одним із головних напрямів державної економічної політики стосовно залучення науково-технологічного та інноваційного потенціалу регіонів до виконання стратегічних завдань забезпечення конкурентоспроможності країни.

Домінуючим для регіонів України має стати розвиток нарощування інтелектуального потенціалу на задалегідь визначених пріоритетних напрямках: розбудови знань і розвитку людського потенціалу, навчання протягом життя, розвитку інформаційно-технологічної інфраструктури, впровадження критичних технологій, в тому числі: ресурсозберігаючих технологій, виробництва нових матеріалів, впровадження біотехнологій, енергозберігаючих технологій; збільшення частки ВРП, розподіленої на наукоємні галузі сфери послуг; збільшення темпів зростання сектору креативних продуктів і послуг в економіці; постійне збільшення чисельності дослідницького потенціалу; збільшення питомої ваги працівників високотехнологічних галузей промисловості; зростання середнього рівня освіченості економічно активного населення України; зростання мобільності працівників інтелектуальної праці; випереджаючі темпи зростання середніх доходів працівників інтелектуальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. №5/2015. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/print144364_0573621204.
2. Jackson D.J. (2014) *What is an innovation ecosystem?* National Science Foundation, Arlington, VA. Available at: http://erc-assoc.org/sites/default/files/topics/policy_studies/DJackson_Innovation%20Ecosystem_03-15-11.pdf
3. Draft resolution referred to the United Nations summit for the adoption of the post-2015 development agenda by the General Assembly at its sixty-ninth session «Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development». - <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/285/73/PDF/N1528573.pdf?OpenElement>
4. Брутланд Г.Х. *Наше общее будущее. Доклад Комиссии ООН по окружающей среде и развитию*. 1987. - М.: Прогресс, 1988. - 374 с..
5. Вернадский, В. И. *Биосфера и ноосфера*. - М. : Айрис-пресс, 2012. - 576 с
6. Свида І.В. *Зарубіжний досвід формування та реалізації політики сталого регіонального розвитку: приклад для України //Науковий вісник Херсонського державного університету. – Вип. 11. Частина 4. – 2015. – С. 104-109.*
7. *Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. №385.* - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
8. UNESCO. *Science Report Towards 2030.* - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235406e.pdf>
9. *Соціально-економічне становище домогосподарств України у 2013 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств).* - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
10. *Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за січень-грудень 2015 року.* - <http://oda.zt.gov.ua/images/golovna/soczialno-ekonomichnij-rozvitok-oblasti/rejtingova-oczinka-soczialno-ekonomichnogo-rozvitku-regioniv-za-sichen-gruden-2015-roku.pdf>

11. Стан та перспективи розвитку інфраструктури регіонів України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://pfirs.org/novini-fondu/vidviduj/item/373-373.html>
12. Наукова та інноваційна діяльність у 2015 році / Статистичний збірник. – К., 2016. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Очікуваний національно-визначений внесок (ОНВВ) України до нової глобальної кліматичної угоди: Аналітичні матеріали «Україна – 2030: політика розвитку і клімат». – К., ПРООН в Україні, 2015. – 402 с.
14. Профілі країн // Український підрозділ Світового центру геоінформатики та сталого розвитку (СЦД-Україна) - Режим доступу: <http://wdc.org.ua/uk/services/countryprofiles-visualization>.

References

1. Stratehiya staloho rozvytku «Ukrayina-2020»: [Strategy of steady development is «Ukraine-2020»]: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 12.01.2015 no 5/2015. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/print1443640573621204>.
2. Jackson D.J. (2014) What is an innovation ecosystem? National Science Foundation, Arlington, VA. : http://erc-assoc.org/sites/default/files/topics/policy_studies/DJackson_Innovation%20Ecosystem_03-15-11.pdf
3. Draft resolution referred to the United Nations summit for the adoption of the post-2015 development agenda by the General Assembly at its sixty-ninth session «Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development». <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/285/73/PDF/N1528573.pdf?OpenElement>
4. Vernadskyy, V. Y. Byosfera y noosfera. [Biosphere and noosphera]. Moscow : Ayrys-press, 2012. 576 p.
5. Brutland H.Kh. Nashe obshchee budushchee. Doklad Komysyy OON po okruzhayushchey srede y razvytyyu. 1987. [Nashe the general future. Lecture to Commission of UNO on an environment and development]. Moscow: Prohress [Progress], 1988. 374 p
6. Svyda I.V. Zarubizhnyy dosvid formuvannya ta realizatsiyi polityky staloho rehional'noho rozvytku: pryklad dlya Ukrayiny [Foreign experience of forming and realization of policy of steady regional development: example for Ukraini]. Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu [Naukoviy announcer of the Kherson state university]. Vyp. 11. Chastyna 4. 2015. P. 104-109.
7. Derzhavna stratehiya rehional'noho rozvytku na period do 2020 roku: [State strategy of regional development on a period to 2020 year]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny [Decision of Cabinet of Ministers of Ukraine]. 06.08.2014. No 385. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
8. UNESCO. Science Report Towards 2030. <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235406e.pdf>
9. Sotsial'no-ekonomichne stanovishche domohospodarstv Ukrayiny u 2013 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennya umov zhyttya domohospodarstv) [Socio-economic position of housekeepings of Ukraine is in 2013 years (from data of selective inspection of terms of life of housekeepings)]. www.ukrstat.gov.ua.
10. Monitorynh sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehioniv za sichen'-hruden' 2015 roku. [Monitoring of socio-economic development of regions is for January-December, 2015]. <http://oda.zt.gov.ua/images/golovna/soczialno-ekonomichnij-rozvitok-oblasti/rejtingova-ocinka-soczialno-ekonomichnogo-rozvitku-regioniv-za-sichen-gruden-2015-roku.pdf>
11. Stan ta perspektyvy rozvytku infrastruktury rehioniv Ukrayiny. [State and prospects of development of infrastructure of regions of Ukraine]. <http://pfirs.org/novini-fondu/vidviduj/item/373-373.html>
12. Naukova ta innovatsiyana diyal'nist' u 2015 rotsi [Scientific and innovative activity is in 2015 year }/ Statistical collection [Statystychnyy zbirnyk.]. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Ochikuvanyy natsional'no-vyznachenyy vnesok (ONVV) Ukrayiny do novoyi hlobal'noyi klimatichnoyi uhody: Analitychni materialy «Ukrayina - 2030: polityka rozvytku i klimat» [Expected nationally certain payment (ONVV) of Ukraine to the new global climatic agreement: Analytical materials are «Ukraine - 2030: policy of development and climate»]. K., PROON v Ukrayini, 2015, 402 p.
14. Profili krayin [Types of countries] Ukrayins'kyi pidrozdil Svitovoho tsentru heoinformatyky ta staloho rozvytku [Ukrainian subsection of the World center of geoinformatics and steady development]. <http://wdc.org.ua/uk/services/countryprofiles-visualization>.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Федулова Любов Іванівна, доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту Київський національний торговельно-економічний університет
e-mail: fedulova2010@rambler.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Федулова Любовь Ивановна, доктор экономических наук, профессор кафедры менеджмента Киевский национальный торгово-экономический университет
e-mail: fedulova2010@rambler.ru

DATA ABOUT THE AUTHOR

Fedulova Ljubov Ivanovna, doctor of economic sciences, professor of management department Kiev national trade and economic university
e-mail: fedulova2010@rambler.ru